Pronksspiraalide ehk vaseliste ajaloost

Pilt internetist

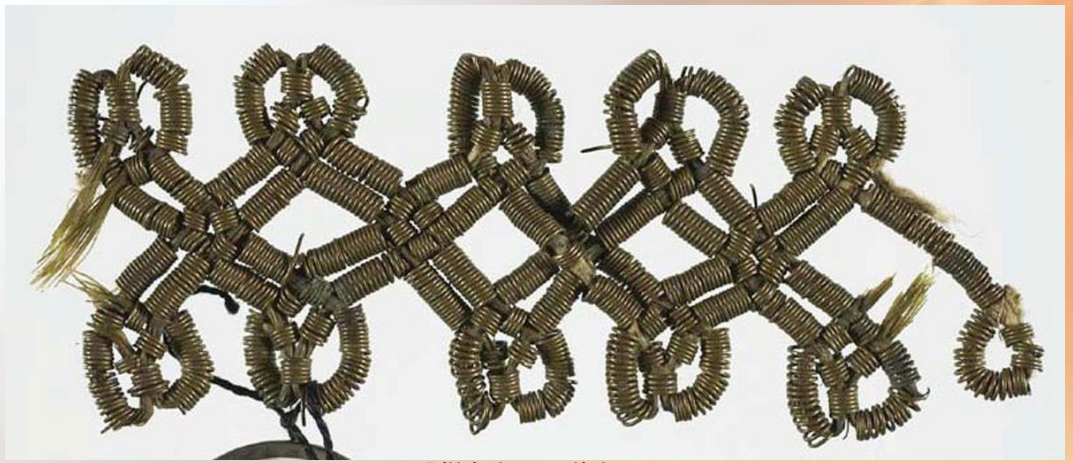

Pilt internetist

Koostas Vilve Oja

Ajaloost üldiselt

- *Pronksspiraalid- vaselised-traadist keeratud spiraaltorukesed?*

Arheoloogid- pronksspiraalid (soome ja rootsi keelest tõlgituna) ja etnograafid- vaselised

- *Kes ja kust alguse sai- pole teada kuid kõige varasemad näited on Leedu aladelt, siis Lätist, Soomest ja Peipsi taguselt Venemaalt.*
- *Eestisse on jõudnud väljakujunenud ideena.*
- *Traadist keeratud spiraaltorudest on Eesti aladel rõivakaunistusi tehtud ligi tuhande aasta jooksul (u 10.–19. sajandil).*
- *Metallianalüüsid kinnitavad, et traadi tõmbamiseks on peamised toormaterjalid olnud vasesulamid, milles lisandiks enamasti tsink ja tina, vähem ka plii ja teised elemendid.*
- *Abimaterjalina on kasutatud villast ja linast lõnga ning hobusejõhvi.*

Ajaloost üldiselt

- Ennekõike naiste edevuse ja staatuse asi aga ka kaitsmine kurja silma, halbade soovide ja nõiduse eest.
- ….aga ka mehed. Kõige varasem on 11.sajandist pärit jalarättide mustrid mis leiti mehe matusest Raatvere kalmistul.
- Metalli kui tugevat ja läikivat materjali on paljudes kultuurides peetud kaitset pakkuvaks, lisaks veel kaitsvad geomeetrilised ornamendid.

Vaata lisaks Epp Margna ettekannet "Kiri, märgid ja värvid": https://wi.ee/wp-content/uploads/2015/10/Presentation-KIRI.pdf

I periood ajaloost tekstiilidel

- Eesti kõige varasemad mustrikatked pärinevad Peipsi äärealast, Kodavere kihelkonnast Raatvere kalmistu matustest (11. sajandisse). Algas laibamatuse komme
- 13.-15. sajandisse jäävad arvukad leiud lõunapoolsest Eestist kus Otepää külakalmistutelt on leitud eriti arvukalt tagapõllede jäänuseid.
- Oluline leiukoht on Siksälä kalmistu Vastseliina kihelkonnas, kus spiraaltorudega kaunistatud tekstiilid püsisid kuni 15. sajandini

II periood ajaloost ehted

- alates 16. sajandi teisest poolest ilmuvad spiraaltorudest mustrid uuesti arheoloogiliste leidude hulka seoses Liivi sõja (1558–1583) ja Rootsi–Poola jätkusõdades maapõue jäänud peitleidudega

- spiraaltorukestest peaehted, põlled ja „sääriseid”

- Viimased vaseliste katked on Lõuna-Eestist etnograafide poolt kogutud veel 1902. aastal

Tähtsamad leiukohad

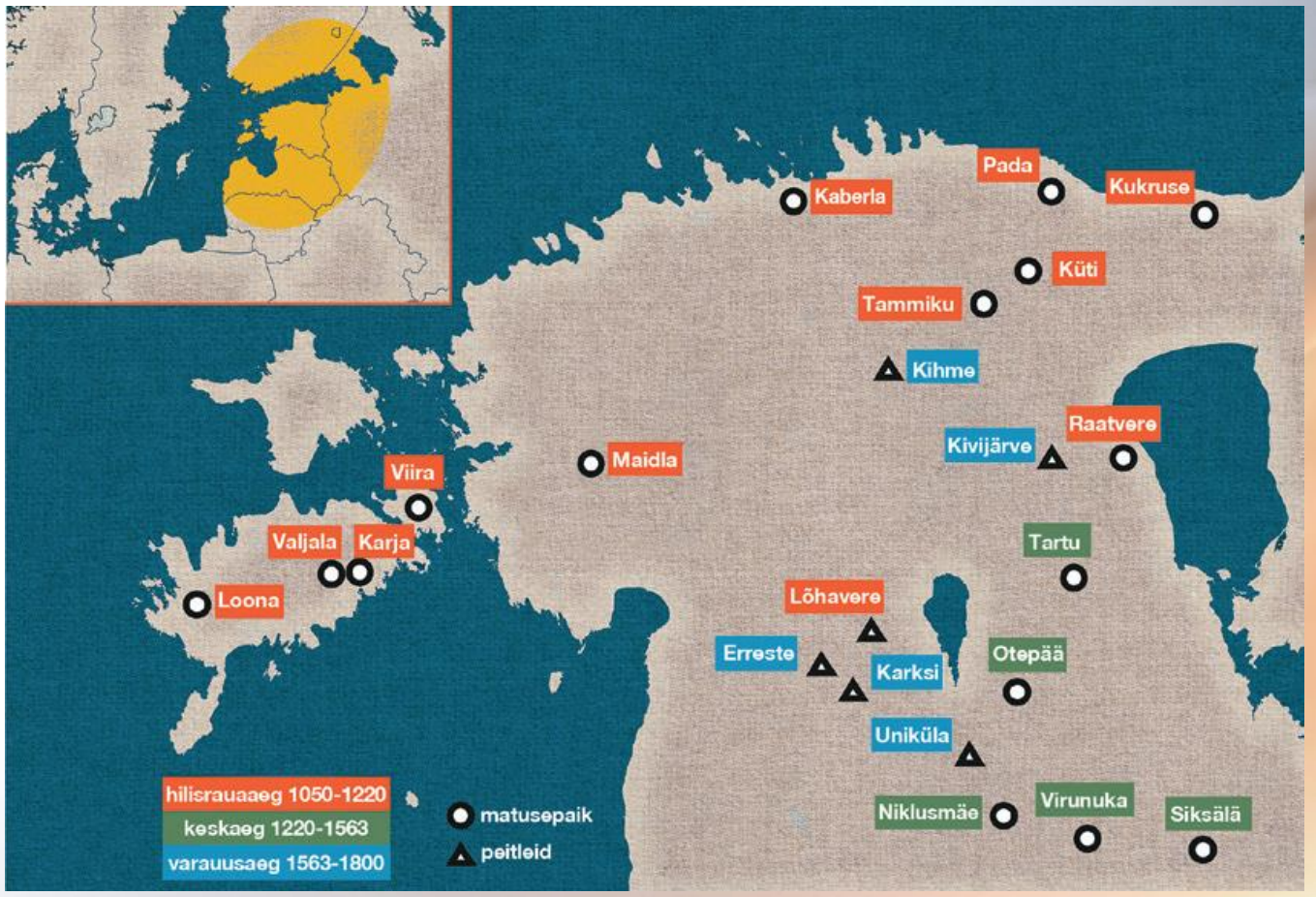

Siksälä kalmistu

- Siksälä kalmistu on muinas- ja keskajal kasutusel olnud matmispaik, mis asub Kagu-Eestis Võrumaal Hino järve idapoolsel kaldal.
- Siksälä ajaloolisse kompleksi kuulusid Siksälä, Hino ja Kimalase asulad, muinas- ja varakeskaegne kalmistu Kalmõtõmägi (laiemalt tuntud Siksälä kalmistuna). Kalmõtõmäe kalmistu asus kahe järve – Mustjärve ja Hino järve – vahelise seljandiku kirdepoolses otsas.
- Kalmistuks oli umbes 40 kuni 50 meetrise diameetriga kõrgem ovaalne küngas.
- Kalmõtõmäel viidi läbi arheoloogilised kaevamised, mis toimusid aastatel 1980 kuni 1988, 1990 kuni 1991 ja 1993.

Siksälä ajalooline kompleks

Infot Siksälä leidude kohta saab:

- Siksälä ajaloolist kompleksi ja sealt väljakaevamiste käigus leitud ainest on põhjalikult käsitlenud Silvia Laul ja Heiki Valk oma raamatus „Siksälä. A community at the frontiers" (Laul ja Valk 2007).
- Enne seda ilmus aga ajalehes Sirp kokkuvõtlik artikkel Siksälä kalmistu kohta samuti Laulu ja Valgu poolt (2002).
- Silvia Laulu sulest on 2004. aastal ilmunud ka käsitlus Siksälä särgileidude kohta (2004).
- Katsest rekonstrueerida 14. sajandi mehe rõivastust Siksälä leidude põhjal on kirjutanud Laul koos Melanie Kaarma ja Heige Peetsiga (2000).
- Siksälä naise sõbast on teinud rekonstrukutsiooni Ave Matsin (2010).
- Laboratoorselt on ühte Siksälä kalmistult võetud monoliiti uurinud Kristel Kajak (Luiges) ning sellest on ilmunud artikkel sarjas 7 „Loodus, inimene ja tehnoloogia" (2008).
- Laiemalt pronksspiraalkaunistusi on uurinud Riina Rammo, kes muu hulgas kirjutab ka Siksälä materjalist (2005).

Siksälä kalmistu matuste leiud.

Jaana Ratase foto ja joonis

matuse pärja otsatutt.

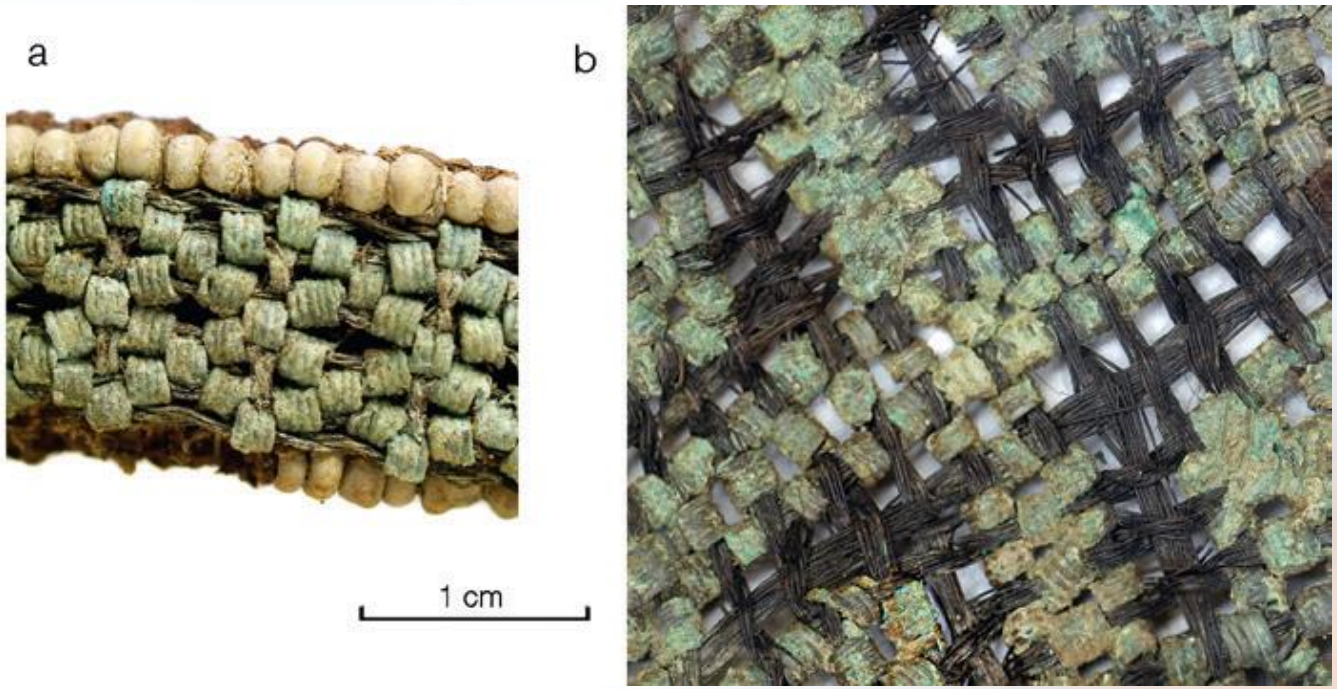

sõbaserv

Siksälä pärgade sabad

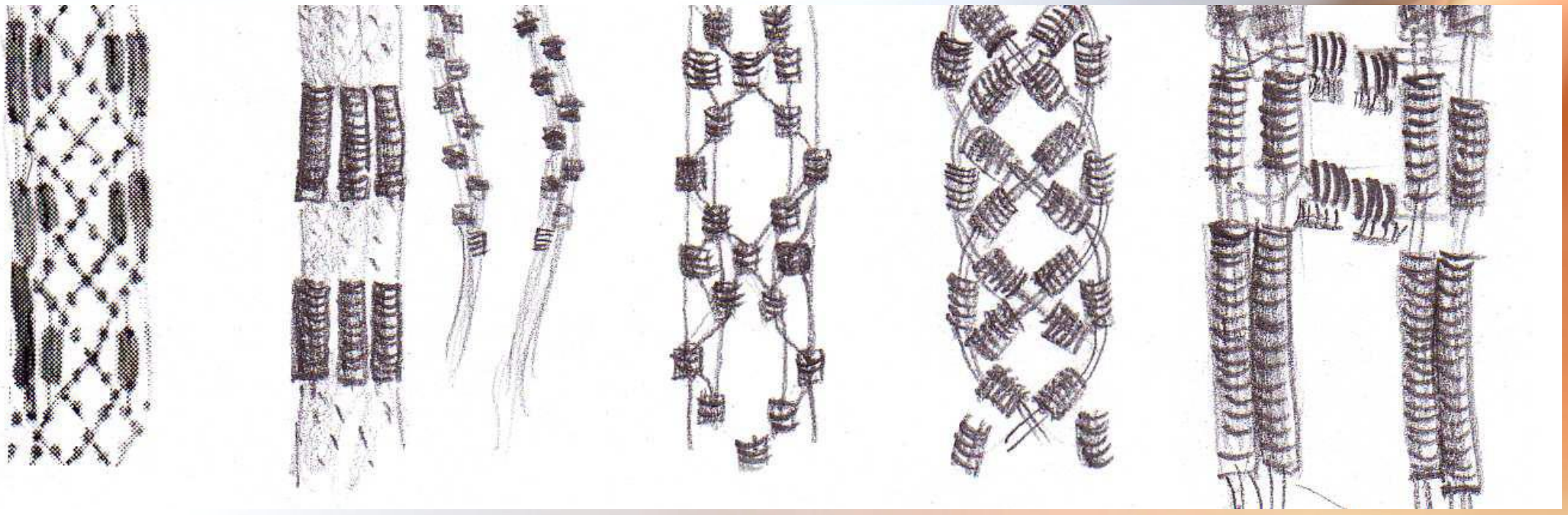

a) Virunuka külakalmistult leitud tagapõlle jäänused

b) Lõhavere vakast (13. sajandi algus) pärit mustririba ots. *Jaana Ratase fotod*.

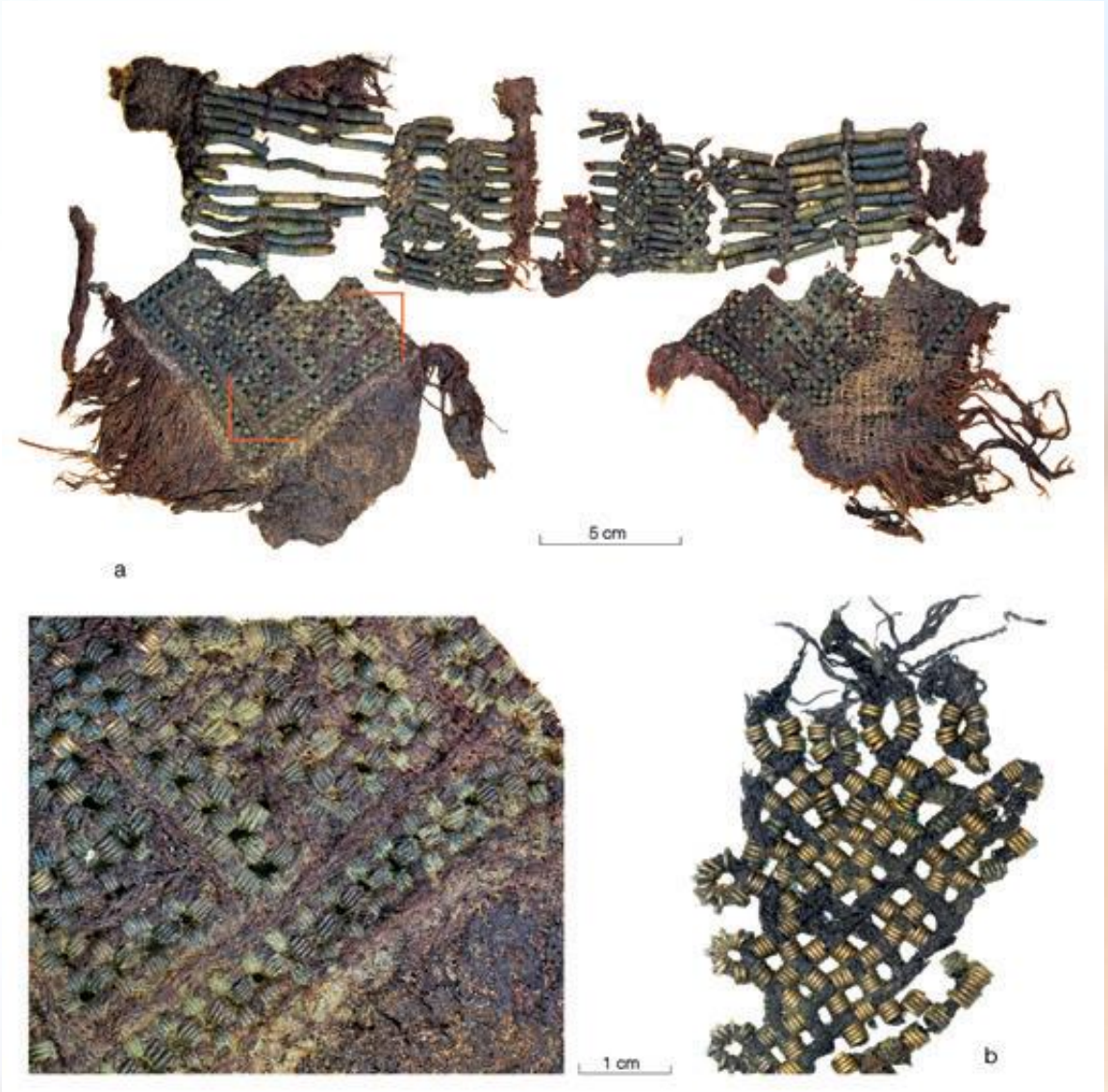

Võtmesõnad internetist otsimisel

- **Võtmesõnad:**

pronksspiraalkaunistused, pronksspiraalid, vaselised, spiraaltorudest kaunistused, muinaskäsitöö, kõlapaelad,arheoloogilised tekstiililеiud

- Inglise keeles

Bronze spirals- vaselised

Bronze wire- traat

Kasutatud kirjandus:

- Ühte kadunud tehnikat taastades:spiraaltorudest kaunistused rõivastel. Riina Rammo, Jaana Ratas

- Studia Vernacula 2015, Köide 6, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia Rahvusliku käsitöö osakond

- Muinas- ja keskaegsed peapärjad Siksälä kalmistult. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia Rahvusliku käsitöö osakonna, rahvusliku tekstiili eriala tudengi Signe Rätsepso seminaritöö. Viljandi 2013

- Pronksspiraalkaunistused rõivastel eesti haualeidude põhjal 11. – 14./15. sajandil. Tartu Ülikooli, Filosoofiateaduskonna ajaloo osakonna arheoloogia õppetooli Riina Rammo peaseminaritöö.

Huvitavat uurimist ja katsetamist!

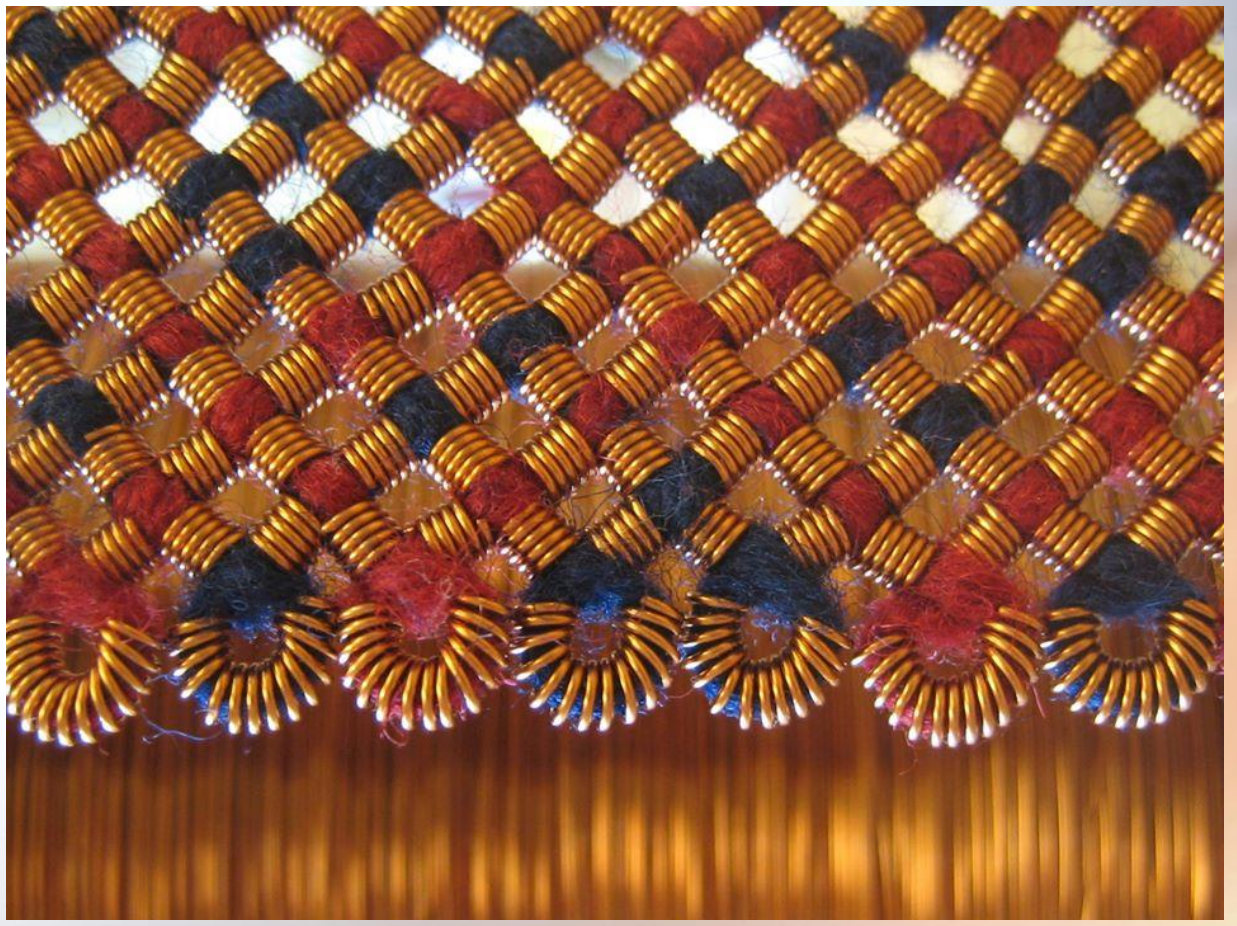

Pilt internetist